

Változások – Bár novemberről szól, most is aktuális

„Hív a pirók. Egyhangú, bús a dal.
November hangja. Vajon hova csal?”
(Áprily Lajos: November)

A második forduló a késő őszi télbehajlásának idejéhez kapcsolódik. Megoldásait pedig február 9-ig várjuk.

November jeles napjainak legfontosabbika Márton napja. Eredetét nyomozva a római Aesculapiushoz jutunk: ő a gyógyítás tudományának első áldozata. Aesculapiust Jupiter, a főisten, villámmal sújtotta agyon. Mi a jelképe Aesculapiusnak?

(1 pont)

Ógörög istenrokonától, Aszklépiosztól, származtatta magát Hippokratész is. Napja november 11.

volt. Kakast áldoztak neki s ez lényegült át évszázadok során libává. A Márton-napi lúd bevonult a magyar népszokások közé is. A középkori céhmesterek nagy vacsorát adtak ilyenkor a legényeik tiszteletére, itt a főfogás a libapecsenye volt. A boltokban e tájt gyűjtöttak először világosságot. Innen e pecsenye neve. Írd ide!

(1 pont)

December 4-én teszik vízbe a levágott ágakat, amelyek karácsonyig kivirítanak. Mi a neve ennek az ágnak?

(1 pont)

December hatodikán Szent Miklós püspökre emlékezünk. A felnövekvő polgárság kedves szokásává vált a XIX. század elejétől kezdve az ötödike esti cipősuvickolás a ház

aprónépe és - miért ne vallanánk be - nagyobbacska tagjai között is. S hogy az iramszarvasok vontatta szánon érkező Mikulás virgácsot s hagymát vagy aranydiót s csengő almát tesz-e az ablakba kibiggyesztett cipőbe, az már nem a természet szeszélyétől, de a gyerekek magaviseletétől is függ.

Mifelénk a tél növényeink nyugalmi időszaka, mérsékelt égövön a növényvilágban az évszakokhoz kötött szakaszosság általános. Virágaink téli szunyókálása nem egyforma mély, fajonként változó. Sorolj fel

A százszorszép még enyhe téli napokon is zöldell s piciny virágai is kibomlanak. A dombhátak elegyes erdeiben a kapotnyak bimbója még csak rejti ilyenkor ibolyakék virágjait, s hogy csakugyan virágok lesznek, arról csak oly módon győződhetsz meg, ha szétmorzszolsz egyet ujjbegyeden s beszippantod a tavasz korai ígéretének semmihez sem hasonlítható fűszeres illatát.

De a kankalin is, alig várva az első napsugarat, bolyhos kis leveleinek védelmében, előkészítette már aransárga virágocskáit s így néha decemberben is megszívárványosítja a figyelmes természetjáró szemét.

A Gergely-féle naptár bevezetése előtt Luca napja, december 13., volt az év legrövidebb nappala. Maga a név is a Nap természetére utal. Mit jelent a Luca név? (1pont)

Innen megint hosszabbodnak a nappalok s fogyatkoznak az éjszakák: bármilyen hihetetlen is: innen indulunk a tavasznak!

A természeti változásokat jól értő őseink e nap köré is megteremtették saját szokásaikat. Sok helyen ismeretes még ma is e név kalendáriuma. Hiszen e nap és Karácsony között éppen tizenkét nap van. A hiedelem szerint ennek a két hétnek minden egyes napját jól meg kell ám figyelni, mert időjárásuk a következő év 12 hónapját fogja jellemezni. Ez a hiedelem nyilván csupán csak mese.

A nap szokásai közül a legismertebb egy szék készítése. A szék mind a tizenhárom darabja más-más fából kell készüljön, esetleg a négy ereszték lehet ugyanabból a fából. Mi ez a tizenhárom fafaj? Nevezd meg belőlük legalább ötöt! **(5 pont)**

búzaszemeket s a zöldellő kis növények az Újesztendő ünnepi asztalának díszei is lehetnek akár. Ha búzáink szépen cseperedik, az valóban jó jel az újesztendőre: jó vetőmag jó termést ígér. Jómagam búzát vetek, s remélem, szépen cseperedik majd. Téged is biztatnálak erre.

1817-ben e napon halt meg a magyar biológiai tudományok egyik úttörője. 1757-ben született Nagymartonban. Pesten, az orvosi tudományok elsajátítása után egyetemi tanársegéd. Ki ő? **(1 pont)**

Tisztességességre jellemző, hogy hivatalos nyilatkozatban ismeri el Müller Ferenc elsőbbségét az egyetlen Magyarországon felfedezett vegyelem felfedezésében. Mi ez az elem? **(1 pont)**

Állattani, néprajzi megfigyelései is számottevőek, de neve leginkább azonban a botanikában maradt fent. Abban az időben a természetbúvárnak zörgő parasztszekéren vagy az apostolok lován kellett bejárnia az országot, ha látni, tapasztalni kívánt. Körülbelül 20 000 km-re tehető az általa bejárt utak hossza 1792-1816 között egész Magyarországot - Erdély kivételével - bejárta. Az akkori magyar birodalom területén körülbelül 3000 növényfaj él. Ennek fele Linné rendszerében már szerepelt. A másik fele egytizedét (majd 150 fajt) ő fedezett fel és adott nekik tudományos nevet, a maradék kilencetized 262 kutató munkásságának eredménye. Kutatómunkáját anyagilag és erkölcsileg egy gróf segítette. A biológiában a faj első leírójának név-rövidítése kerül a latin fajnév neve mögé, ez az ő esetében úgy alakult, hogy mecénásának névjele ott szerepel az ő neve előtt az általa leírt fajok esetében.

Ki volt a mecénás? **(1 pont)**
Vegyél elő növényhatározót, s keress ki belőle legalább tucatnyi olyan növényt, amit ő(k) neveztek el! **(12 pont)**

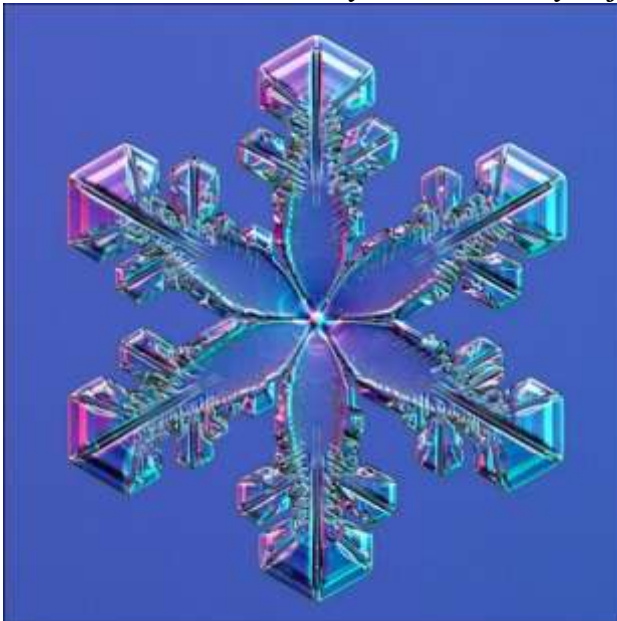
Bármennyire is közönséges legyen a jég, fizikai tulajdonságait csak aránylag későn ismerte meg a tudományos világ. Amikor felismerték kivételes tulajdonságait, tudományágak kezdtek foglalkozni a fagyott vízzel. A jég fizikai, kémiai, meteorológiai és biológiai szempontból egyaránt érdekli a tudósokat. Mindannyian tudjuk, hogy valamely anyag sűrűsége nagymértékben függ hőmérsékletétől. A víz ilyen szempontból különlegesen viselkedik: +4°C-on a legsűrűbb. A jég fagyás közben kiterjed és úszik a vízben. Ennek óriási jelentősége van a természetben: a sűrűbb, fagypont fölötti vízben áttelelhetnek az élőlények. A megfagyó víz kőzetromboló hatása az erózió nagyon fontos része. Végignézted-e már egy párás ablakon jégvirágok képződését vagy esetleg egy pocsolya befagyását? Először parányi jégtűk jelennek meg, amelyek csakhamar csillogó fátyol módjára lepik be az üveglapot vagy a víz felületét. De míg a pocsolya felületén folyadékból kristályosodik ki a jég, az üvegfelületen a víz szublimál. Ködös időben az így a levegőből kiváló víz a zúzmarra, a téli hónapok legfestőibb jelensége. Tündérvilág lesz az erdő. S a levegőben porszemre kicsapódva így keletkezik a hópehely is.

„E levelet a hegytetőn találtam,
Hóban feküdt, az erdőhöz közel,

Fákról hullt gyémántporral beszítálan...”

– kezdi versét Reményik Sándor. Milyen fa leveléről ír itt a költő?

(1 pont)

Az élő és élettelen környezet tudománya az ökológia. Mit jelent a szó?

Az ember környezetéhez hozzátartozik társadalmi környezete is. Az ökoszt, de az ethoszt, a társadalmi környezetet, is óvnunk kell. Kedves, Természetet értőn szeretni vágyó, Barátunk! Nézz körül erdőn-mezőn! Sorra megjelennek a madárvendégek: pirókok, királykák. Az ökörszemek a nádszegélyeken őrszolgálatot látnak el: minden neszre cserregéssel riasztanak. Vörösbegyek és kék cinegék neszeznek a tó nádibugyigóinak barnuló szárain. A Duna mentén előbukkan a jégmadár. Jellegetes surrogó repüléssel a víztükörré hajló ágvégre telepedik.

Ilyenkor kis szerencsével - s nem kevés türelemmel - megleshetjük látványos vadászatát is: ahogy puskagolyóként cikázik a vízbe, hogy aztán néhány másodperc után tele csőrrel röppenjen fel a víztükör alól.

E fényképpel kívánok Neked Boldog Új Esztendőt!

De kit ábrázol a kép?

(1pont)

